

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐԲԸ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԿՈՉ Կ'ԸՆԷ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ ԵՐԿՐՈՐԴ ԶԱՐԴԻ ՄԸ ԱՌԱՋՔԸ ԱՌՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐ ՊԵՏԵՐ ԻՐԵՆՑ ԿԱՐԵԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՐՏԱՅԱՅՏԵՆ

Երուսաղէմ.- Այսօր, 7 Մայիս 1991, Երուսաղէմի Պատրիարք Ամեմ. Տ. Թորգոմ Արքեպս. Մամուկեան կոչ ըրաւ աշխարհի բարի կամեցողութեամ տէր մարդկանց, կասեցնելու համար Հայ Ժողովուրդի դէմ ուղղուած ջարդը:

Նոյն ժամանակ, Սուրբ Երկրի Քրիստոնէական հոգեւոր Պետերը կարեւոր հեռագիր մը ղրկեցիմ Սովետական Միութեան Նախագահ Միքայէլ Կորպաչովիմ, յայտնելով իրեմց մտահոգութիւնը եւ յուսալով որ Ղարաբաղի հարցը կը գտնէ իր արդար եւ խաղաղ լուծումը:

Ամեմ. Տ. Թորգոմ Արքեպս. Մամուկեան հաղորդագրութիւն մը տուաւ մամուլիմ, տեղական եւ օտար թերթերու զամազամ թղթակիցներու: Սոյն հաղորդագրութիւնը առաջիմ է որ տեղի կ'ունենայ Երուսաղէմի Պատրիարքութեան պատմութեան ըմթացքիմ:

Սրբազան Հայրը ըսաւ որ Երուսաղէմի Հայ համայնքը լուր ստացած է թէ Ղարաբաղի Հայերում դէմ մոր գիմուորական պայքար մը սկսած է: Ամ ամբաստանած է Սովետական իշխանութիւնը որ լուռ կեցած է ըմդդէմ այս ահաբեկումներում, որոմց Հայերը ենթակայ են Ատրպէյճանի իշխանութեան մասնակցութեամբ եւ մախաձեռնութեամբ: Ամ շեշտեց որ Ատրպէյճանի բանակը բնաջնջմամ քաղաքականութեան պատերազմ է որ կը վարէ Հայերում դէմ, որոմք արդարօրէմ կը պաշտպանեն իրեմց պատմական իրաւունքները:

Սրբազան Հայրը Սովետական իշխանութեան կոչ ըրաւ, որ հետապնդէ եւ երաշխաւորէ կեանքերմ ու կալուածները իր բոլոր քաղաքացիներում:

Ամ առաջարկեց Սովետական կառավարութեան, որ համարքուէ մը կատարուի որոշելու համար Ղարաբաղի ապագամ, եւ կոչ ըրաւ քաղաքակիրթ աշխարհի բոլոր պետերում եւ բարի կամեցողութեան տէր մարդկանց, վերջ մը դնելու համար Ղարաբաղի սպանդիմ:

Ամ զգուշացուց որ աշխարհը պէտք չէ լուռ մնայ, երբ ամդիմ քաղաքակիրթ ժողովուրդ մը աստիճանաբար կը զրկուի իր մարդկայիմ իրաւունքներէմ: Միեւնոյմ ժամանակ կոչ ըրաւ համաշխարհայիմ մամուլիմ, արթնցնելու համար աշխարհի խիղճը ամպաշտպամ Ղարաբաղի Հայութեան մկատմամբ, որոմք մերկայիս դժուարիմ կացութեան մէջ են:

Պատասխանելով թղթակիցներու հարցումներում, Պատրիարք Հայրը ըսաւ թէ Ատրպէյճանցի խուժաններ ծմնդաբերական հիւանդանոցներէ դուրս կը քաշեն մորածիմ մամուկներ եւ կը մորթեն ու կը խեղդեն զանոմք իրեմց մօր գիրկերում մէջ:

Երեկոյնամ, Պատրիարքը մախագահեց հոգեհամգստեան պաշտօնիմ, ուր Ս. Յակոբեանց Միաբանութիւնը մասնաւոր աղօթք ըրաւ Ղարաբաղի մէջ ամմեղօրէմ իմկած Հայերու հոգիներում համար: Այս արարողութեան հրաւիրուած էիմ Քրիստոնէական Եկեղեցիներու մերկայացուցիչներ եւ Երուսաղէմի օտար հիւպատոսներ:

Պաշտամունքի աւարտիմ, Ամեմ. Սրբազան Պատրիարք Հայրը տեղեկագիր մը կարդաց, յայտնելով թէ Հայերու դէմ մոր ջարդ մըմ է որ կը ծրագրուի:

Սրբազան Հայրը յիշեցուց որ 1915 թուականին «արիւմածարաւ կառավարութիւն մը իր կայսրութեամ մէջ ապրող ամպաշտպան ժողովուրդի մը բնաջնջման ծրագիրը իրագործեց: Հակառակ որ ամ յաջողեցաւ բնաջնջել Հայկական գիւղեր եւ քաղաքներ 1,5 միլիոն Հայեր, սակայն Թուրքերը ձախողեցան Հայաստանը ջնջել քարտէսին վրայէն», ամ ըսաւ:

Իսկ հիմա կէս դար վերջ, ամոնք կը կրկնեն մոյմ բանը:

Սրբազան Հայրը ըսաւ մաւն որ «Հայերը պատմութեամ ամմեղմերը» կը համարուին: Երբ Ատրպէյճանցիք Արցախի տիրացան, այդ մահամզը ծաղկուն հայկական շրջան մըմ էր, բայց հետգհետէ ամտեսուած վայր մը դարձաւ: Ատրպէյճանցիք իրենց կարելին ըրին ջնջելու համար հայկական բոլոր հետքերը Արցախի մէջ: Ամոնք չթուլատրեցին հայկական դպրոցներ եւ թերթեր: Նոյնիսկ Հայերէմ լեզուն ամգործածելի դարձաւ մոր Ղարաբաղի Թուրք կառավարիչներու օրով:

Ղարաբաղի Հայերը 70 տարիներ տոկացին եւ համբերեցին: Ամոնք իրենց ձայնը բարձրացուցին Կորպաչէի «Glasnost»-ի քաղաքականութեմն օգտուելով, եւ պահանջելով իրենց պատմական իրաւունքներու արդար լուծումը: Ատրպէյճանի իշխանութիւնը կատաղած Հայազգի բնակչութեամ դէմ քաղաքը կազմակերպեց: Սրբազան Հայրը աւելցուց. «այնքան ժամանակ որ քաղաքակիրթ աշխարհը առաջը չ'առնէր, վերջ տալու համար Հայաստանի սահմաններում վրայ կատարուած բարբարոսութիւններում, պատասխանատու պիտի համարուի Հայ Ժողովուրդին սպառնացող երկրորդ ցեղասպանութեան:

«Սովետական իշխանութեամ ոչ ստոյգ եւ զեղծուած տեղեկատուութեանց հակառակ, Ղարաբաղի հարցը Հայաստանի եւ Ատրպէյճանի միջեւ պայքար մը չէ, այլ Ղարաբաղի Հայութեամ պահանջըմ է տիրամալու իր ազգային ինքնագիտակցութեամ եւ սահմանադրական իրաւունքներում:

Ատրպէյճանցիք կը մեղադրեն Հայերում որ Ատրպէյճանի քաղաքացիներում դէմ հայ-դուկային կոնկեր մղելով սարսափի մթնոլորտ մը ստեղծած են: Ընդհակառակմ, Ատրպէյճանցիք են որ իրենց մախմիքներէմ ժառանգած սպանութեամ բնազդը գործադրեցին ամզն Հայերու վրայ, սպաննելով մարդիկ, կանայք եւ երեխաներ, եւ չիմայելով մոյմիսկ ծմմ-դաբերական հիւանդամոցներու մորածին մանուկներում: Այս բոլոր արարքներմ են որ ստիպեցին Հայերում ինքնապաշտպանութեամ դիմելու», Պատրիարք Հայրը ըսաւ:

Եւ շեշտեց. «Այլեւս այս բարբարոս հորդաներու հիմնական մպատակը թաքում բամ մը չէ: Ամոնք կ'ուզեն ջնջել մեր Հայկական քաղաքակրթութեամ բոլոր հետքերը: Եւ եթէ առիթը ունենամ՝ ամոնք կ'ուզեն Հայ ամումը մոյմիսկ ջնջել միջազգային բառարաններն: Եթէ կրնամ, գետմահաւասար կ'ընեն բոլոր հայկական եկեղեցիներմ ու կոթողները, կ'այրեն մեր բոլոր գիրքերը, կը բնաջնջեն մեր ժողովուրդը, մեզ կրակամոխի կը դարձնեն եւ մեր փոշին կը խառնեն ամապատի աւազին հետ»:

«Բայց ամոնք պիտի չյաջողին, երբեք պիտի չյաջողին», ամ պնդեց:

«Ամոնք ի վիճակի են մեզ մարմնապէս՝ բայց ոչ հոգեպէս փնցնելու: Բայց մեր Տէրը ըսաւ «Մի՛ երկմչիք ամոնքմէ՝ որոնք մարմինը կը սպաննեն: Այլ վախցէք ամոնքմէ՝ որոնք կրնան թէ՛ հոգին եւ թէ՛ մարմինը սպաննել: Ամոր համար մենք չենք վախմար ամոնքմէ՝ որոնք մարմինը կը սպաննեն, որովհետեւ կը հաւատամք Ամոր աստուածային ողորմածութեամ եւ արդարութեամ, եւ մեր յարատեւելու կամքին», ամ ըսաւ:

«Ուիլիամ Սարոյեանի խօսքերով, որոնք կ'արձագանգեն մեր ականջներում մէջ, պիտի մղձաւանջ պատճառեն Ատրպէյճանցիներում»:

Սարոյեան կ'ըսէ. «Գացէք եւ փնցնուցէք այս ցեղը, կործանցէք Հայաստանը, տեսէք եթէ կը յաջողիք: Զամոնք իրենց տուններն հանցէք եւ ամապատ ղրկեցէք: Ոչ ջուր եւ ոչ հացի կտորներ թոյլ տունէք ամոնք ունենալ: Այրեցէք ամոնք եկեղեցիները եւ տունները: Տեսէք թէ մորէմ պիտի չըամոնք: Տեսէք թէ մորէմ պիտի չերգեն եւ չաղօթեն: Երբ երկու Հայեր իրար համդիպին աշխարհի որեւէ անկիւնի մը մէջ՝ տեսէք թէ իմչպէ՞ս ամոնք մոր Հայաստան մը պիտի ստեղծեն»:

«Հայաստանը անմահ է. այդպես ալ պիտի մնայ, այնքան ատեն որ Արարատ լեռան ձիւնապատ զագաթը վեր կը խոյանայ, փառաբանելով Արարիչ Տէր Աստուածը»։ Ան վստահութիւն մերշնչեց հաւատացեալներուն, մի քանի տողեր աւելցնելով իր գրած մէկ բանաստեղծութեմը։

Ու միմչեւ այսօր

Չէ ծընած ոսոխն

Հոգին սպաննող

Հայ սերունդներուն։

Արարատն մի օր

Պիտի խօսի գոռ։

Ա՛յդ օրուն համար

Մենք պիտի ապրի՛նք։

Պատրիարք Հայրը իր խօսքը աւարտեց յիշեցնելով հաւատացեալ ժողովուրդին թէ թելտել ամէն օր, Հայերը ողբալով եւ յուսահատօրէն իրենց մեռելները կը թաղեն, սակայն գիտեն թէ «արդարեւ յարեալ Քրիստոս, եւ ինք է մանապարհ, նշմարտութիւն եւ կեանք . . . եւ որ համբերեսցէ ի սպառ՝ մա կեցցէ։»

Ծաբթուան սկիզբը, Երուսաղէմի Յունաց եւ Լատինաց Պատրիարքները, ինչպէս նաեւ Ս. Տեղեաց Պապական Նուիրակը, միացեալ հեռագիր մը դրկեցին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ն. Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. Հայրապետին, ուր Ղարաբաղի աղէտալի դէպքերուն մասին իրենց զայրոյթը յայտնեցին։ Նոյն հեռագիրը ստորագրուած էր Թորգոմ Պատրիարքի կողմէ։ Երուսաղէմի Քրիստոնէական համայնքներու հոգեւոր Պետերը իրենց մտահոգութիւնները արտայայտեցին Ղարաբաղի Հայ բնակչութիւնը արմատախիլ ընկելու փորձերուն համար։ Ամոնք իրենց կարեկցութիւնը յայտնեցին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ Հայ ժողովուրդին եւ աղօթեցին Ղարաբաղի հարցի արդար եւ խաղաղ լուծման համար։

Հիմզաբքի, 9 Մայիսին, Ս. Աթոռոյս Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Դաւիթ Եպս. Սահա-կեան բողոքագիր մը յանձնեց Խորալի Սովետական Դեսպան Պր. Ալեքսանդր Չեսդիաքովին, Լեռնային Ղարաբաղի վատթար կացութեան մասին եւ պահանջեց որ ամփոփապէս վերջ գտնեն ամմեղ հայերու կոտորածները։ Լուսարարապետ Սրբազանին կ'ընկերանային հայ համայնքի ղեկավարներ եւ մտաւորականներ, որոնք նոյնպէս իրենց մտահոգութիւնները կ'արտայայտէին Ղարաբաղի ահաւոր արիւմահեղութիւններուն համար։

Սրբազան Հայրը ըսաւ որ տասնեակ մը հայկական զինուոր ջնջուած են եւ անթիւ հայեր աքսորուած են այդ շրջաններէն։ Սովետական զինուորներ եւս իրենց վատ դերը կը բերեն հայ գերիները Ատրպէյճանցիներուն յանձնելով որոնք իրենց հերթին կը սպաննեն զանոնք։

Միմչ պատուիրակութիւնը հանդիպում կ'ունենար Պր. Չեսդիաքովին հետ, դեսպանատան ղիմաց հայերու հսկայ խումբ մը խաղաղ ցոյց մը կ'ընէր։ Ամոնք պատահաբար բարձրացուած էին եւ կը դատապարտէին հայերու ջարդերը եւ կոչ կ'ընէին որ Լեռնային Ղարաբաղը վերամիացուի Հայաստանի։

Պր. Չեսդիաքով հերքեց թէ ջարդեր կազմակերպուած են հայերուն դէմ, բայց խոստովանեցաւ թէ արիւմահեղութիւններ տեղի ունեցած են եւ ըսաւ որ պէտք է աւելի ստույգ աղբիւրներ տեղեկութիւններ քաղել եւ չյնձուիլ միայն թերթերու տեղեկութիւններուն վրայ։

Ան ըսաւ թէ Սովետական իշխանութիւնը իր կարելին ըրած է Լեռնային Ղարաբաղի մէջ խաղաղութիւն հաստատելու համար, Հայերուն եւ Ատրպէյճանցիներուն հետ համահաւասարօրէն վերաբերուելով։

Ան խոստացաւ որ Հայ համայնքի բողոքագիրը պիտի ներկայացնէ իր կառավարութեան եւ պիտի ստուգէ տեղեկութիւնները ջարդերու եւ վայրագութիւններու մասին որոնք կը գործադրուին Ղարաբաղի անգէն հայութեան դէմ։

Գերշ. Տ. Դաւիթ Եպս. ըստ մասի որ Երուսաղէմի Պատրիարքը՝ Ամեն. Տ. Թորգոմ Արքեպս. Մանուկեան կը փափաքի տեսնուիլ Սովետական Արտաքին գործոց Նախարար Պր. Ալեքսանդր Պէյսմէրթնիխին հետ, որ այս շաբաթավերջին շատ կարճ ժամանակուան մը համար Իսրայէլ պիտի այցելէ:

Ահաւասիկ բնագիրը յուշագրին որ յամձմուեցաւ Պր. Չնդիաքովին Երուսաղէմի Հայ համայնքին կողմէ, պահանջելով զայն յամձնել Պր. Պէյսմէրթնիխին:

Յ Ո Ւ Ծ Ա Գ Ի Ր

Նորին Վսեմութիւն

Պր. Ալեքսանդր Պէյսմէրթնիխ

Արտաքին Գործոց Նախարար Սովետական Միութեան

Ս. Երկրի եւ Երուսաղէմի հայ համայնքը ապշած եւ ցնցուած է Լեոնային Ղարաբաղի եւ Հայաստանի սահմաններէն ներս տեղի ունեցող վայրագութիւններուն համար:

Բոլորովին անբերական լինելի է որ Պր. Կորպաչեւ իր այս «glasnost»-ի քաղաքականութեան շրջանին, ամենը քաղաքացիներու դէմ ռազմական գործողութիւններ հրահանգել կու տայ, որոնց մաս կը կազմեն ուղղաթիւ օդանաւեր եւ ծանր հրետանի: Այս նախադրածակումներուն հիմնական նպատակն է զինաթափ ընել սահմանամերձ գիւղերու բնակչութիւնը: Երեք տարիներէ ի վեր, Սումկայիթի եւ Պաքուի ջարդերէն ետք, այս գիւղերը յաճախակիօրէն յարձակումներու ենթարկուած են Ատրպէյճանական քաղաքագործներու կողմէ: Հայերը զինուած են պարզապէս իրենք զիրենք պաշտպանելու համար յարատեւ յարձակումներէ: Նախորդ շաբթուան ռազմական գործողութիւններու հետեւանքով, ջնջուեցան Հայկական գիւղեր՝ Մարտունաշէնն ու Գետաշէնը: Անոնց բնակչութիւնը ջարդուեցաւ եւ բռնիօրէն արտորուեցաւ:

Մենք կը զարմանանք թէ ինչպէ՞ս պետութիւն մը բռնիօրէն պարպել կու տայ շրջան մը իր քաղաքացիներէն: Մենք կը դատապարտենք այս պետական քաղաքականութիւնը, ահաբեկչութիւնն ու տեղահանութիւնը: Ամբարդկային են Ատրպէյճանցիներու կողմէ գործադրուած սարսափելի վայրագութիւնները: Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ պետութիւն մը, որ իր համրապետութեանց քաղաքացիներուն համահասարակ աշքով կը մայի եւ անոնց ներքին քաղաքական իրաւունքներու պաշտպան կը կենայ, կը միանայ պայքարող երկիրներէ մէկուն հետ եւ թոյլ կու տայ որ Լեոնային Ղարաբաղի բնակչութիւնը ֆիզիքական բնաջնջման ենթարկուի եւ բռնագաղթի նամբան բռնէ:

Զմայած որ Սովետական կառավարութիւնը նախապէս ուրացաւ թէ մաս կը կազմէ այս ռազմական գործողութիւններուն, Սովետական Ներքին Մինիստրութեան զինուորները եւ Սովետական բանակը այս շաբթուան սկիզբը, առանց յայտարարելու, պատերազմ հռչակեցին Հայաստանի վրայ: Այս նախադրածակումը Սովետական Հանրապետութեան մը վրայ մենք անընդունելի եւ թշմամական կը գտնենք, ուղղուած ազատատենչ ժողովուրդի մը դէմ՝ որ թիրախ դառնալով Ատրպէյճանցիներուն, կ'ենթարկուի բնաջնջման քաղաքականութեան:

Ատրպէյճանցիք անխնայաբար կը սպաննեն Ղարաբաղի Հայ բնակչութիւնը եւ կը կործանեն անոնց բնակավայրերը, գիւղերն ու քաղաքները: Իրենց այս արարքներով յագուրդ կու տան իրենց ցեղասպանութեան ախորժակներուն եւ կը ձախողեցնեն հարցի խաղաղ լուծման նախապահները:

Մենք կը պահանջենք որ անմիջապէս դադրեցուի ռազմական գործողութիւնները Լեոնային Ղարաբաղի եւ Հայաստանի դէմ՝ Ներքին Մինիստրութեան եւ Ատրպէյճանցի քաղաքագործներու կողմէ:

Կը պահանջենք որ Լեոնային Ղարաբաղի պաշարումը անմիջապէս վերջ գտնէ:

Կը պահանջենք որ Լեոնային Ղարաբաղցիներուն առիթը տրուի իրենք իրենց ապագան կողմնորոշելու, առանց արտաքին միջամտութեան:

Հայկական սփիւռքը իր բոլոր ջանքերը պիտի թափէ Հայրենիքի եւ Սովետական Միութեան մէջ գտնուող իր եղբայրներուն կեանքը պաշտպանելու եւ ամոնց մերքին ազատութիւնը ապահովելու համար:

Մենք կոչ կ'ընենք Սովետական Միութեան, որ յարգէ իր միջազգային պարտականութիւններն ու սահմանադրութեան օրէնքները, պաշտպանելով իր երկրի քաղաքացիները:

Մենք լիառատ եմք որ արիւմտահեղութիւնները պիտի դադրին եւ Պր. Կորպաչեւն ու Գերագոյն Սովետը արդար վճռականութեամբ ու խաղաղ միջոցներով վերջ պիտի դնեն Ղարաբաղի այս ցաւալի ու տխուր իրադարձութիւններուն: Եւ այսպիսով Ղարաբաղի բնակչութիւնը պիտի պահէ ու պահպանէ իր ազգային ինքնագիտակցութիւնն ու մշակութային ժառանգը:

9 Մայիս 1991

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

ԲԱՅ ՆԱՄԱԿ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԽԱՅԷԼ ԿՈՐՊԱՉՈՎԻՆ
ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՍ Տ. ԹՐՈԳՈՍ ԱՐԺ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Սիրելի Նախագահ,

Ողջոյմ խաղաղութեան եւ հաւատքի քաղաք՝ Ս. Երուսաղէմէն.

Հայ Ժողովուրդի կեանքի այս նշանակալից օրերուն, երբ Սովետական բանակը մեր-խուժած է մեր Հայրենիքի սահմաններէն մերս եւ արագօրէն Ղարաբաղի Հայ բնակչութիւնը աստիճանաբար դուրս կը քշէ իր մախախարներու հողամասերէն, մենք կը զգանք որ մեր ժողովուրդին արդէն կը սպառնայ ողբերգութիւն մը, եւ այս առընչութեամբ մեր ձայնը կը միացնենք արտասահմանի Հայութեան ձայնին, դատապարտելով այս բարբարոսութիւնները:

Յարգելի Նախագահ, մենք ձեզ է որ կ'ողջենք մեր վիշտը, ցաւն ու վրդովմունքը: Երկու շաբաթ առաջ, Ապրիլի 24ին, Հայ Ժողովուրդը համայն աշխարհի մէջ յիշատակեց 76 ամեակը իր 1,5 միլիոն մահատակներուն, որոնք 1915 թուականին ինկան հայրենի հողին վրայ, զոհը դառնալով Թրքական եաթաղանին: Այսօր մենք Ղարաբաղի մէջ մոյմ դէպքերու առջեւ կը գտնուինք ինչ որ մեր մէջ կ'արթնցնէ 1915 թուականի արիւնալի յիշատակները: Ղարաբաղի եւ Հայաստանի մէջ հիմն զիւղերու բնաջմբույժ, ինչպէս մասն Հայաստան մերխուժելու փորձերը, մեր մէջ սարսափ մը կ'արթնցնեն, թէ այլ ջարդ մը կրնայ սպառնալ մեր ժողովուրդին:

Ազերիներու մախալարմակումը Հայերու դէմ՝ Հայաստանի եւ Ատրպէյճանի մէջ, համաձայնուած ծրագիր մըն է Վերի իշխանութիւններու հետ: Սովետական բանակը բացէ ի բաց մաս կը կազմէ ռազմական գործողութիւններուն, Հայ ժողովուրդի դէմ չայտարարուած պատերազմ հռչակելով, որը դէմ է Սովետական սահմանադրութեան սկզբունքներուն:

Երբ դուր Հայաստան այցելեցիք 10 Դեկտեմբեր 1988ին, ակամատես ըլլալով երկրաշարժին, որ քսաներորդ դարու ամենէն ահաւոր ու կործանիչ երկրաշարժներէն մէկը կը համարուի, տեսաք որ Հայաստանի մէկ երրորդը աւերակներու մէջ է եւ կէս միլիոն Հայեր անտէր, ամօթեւան մնացած են, Ատրպէյճանէն փախած կէս միլիոն ուրիշ Հայերու հետ, որոնք Ազերիներու վայրագութիւններէն Ղարաբաղի իրենց տուն տեղը թողած եկած եւ ապաստան գտած էին հիւսիսային Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ:

Համայն աշխարհի խիղճն է որ շարժեցաւ երկրաշարժէն ամփոջապէս ետք: Հայաստանի օգնութեան կոչը արձագանգ գտաւ աշխարհի զանազան երկրամասերուն մէջ: Ծառ մը պետութիւններ իրենց ջանքերը թափեցին օգնութեան փութալով Հայաստանին եւ վերաշինութեան աշխատանքներուն իրենց բաժինը բերին: Հայաստանի սահմաններու արգելափակումը Ատրպէյճանի կողմէ պատմաւ դարձաւ որ այս միջազգային լայնածաւալ օգնութիւնները ամիսներով ուշանան Հայաստան հասնել, կրկնապատկելով մեր Հայրենիքի երկրաշարժէն վերապրողներու ցաւերը: Հայաստանը մեկուսացաւ իր այս ծանր պայմաններուն մէջ, մամաւանդ կէս միլիոն ամօթեւան Հայերու բնակարանային եւ ուտեստեղէնի հարցերը լուծելու առաջ կանգնած ըլլալով, ձմրան այդ դաժան օրերուն:

Այս արգելափակումը դեռ ոչ մի մեջ է, Ատրպեյճանցի ղեկավարներու կամքէն կախում: Մոսկուում ոչ մէկ միջոցի չի դիմեր այս արգելափակմանը վերջ տալու համար: Այս փաստ մըն է որ Սովետները ամկարող են կասեցնելու Ատրպեյճանցիներու թշնամութիւնները Հայերու դէմ: 1990ի Յունուարին Պաքուի իրադարձութիւններու ըմբացքին երբ Հայերը կը ջարդուէին, Սովետական զօրքերը առաջին տասը օրուայ ըմբացքին բնաւ չմիջամտեցին:

Սովետական, Կիրովապատի եւ Պաքուի արիւնալի իրադարձութիւնները եւ Սովետական բանակի բոլորովին անտարբեր կեցումը, Հայերուն ստիպեց ինքնապաշտպանութեան անցնելու: Սովետական բանակը չկրցաւ Հայաստանի սահմաններու վրայ Ազերիներու յարձակումները դադրեցնելու: Վերջին երեք տարիներու ըմբացքին, ոչ մէկ քայլ առնուած է կասեցնելու համար Ազերիներու բռնութիւնները: Սովետական իշխանութեան անհոգութիւնն է որ քաջաւերեց Ազերի խուժանները պարտադրելու իրենց դաժան կամքը:

Սովետական, Կիրովապատի եւ Պաքուի ջարդերէն ետք ատեաններ չգոյացան ոմբագործները արդար կերպով դատելու համար: Վերին իշխանութիւնները չդատապարտուեցան սոյն ոմիրները քաջաւերելու յանցանքով: Այսօր եւս Սովետները իրենք զիրենք ամմեղ կը համարեն, վերջին երկու շաբաթներու ըմբացքին կատարուած իրադարձութիւններուն առնչութեամբ: Ընդհակառակն Հայերը մեղաւոր կը համարուին որոնք 1988 թուականէն առդին յանախակօրէն Ազերիներու կողմէ յարձակումներու կ'ենթարկուին: Եւ այսօր Ազերիները ամվախօրէն կը շարունակեն Հայերու դէմ իրենց յարձակումները, Սովետական իշխանութեան բացայայտ վաւերացումով:

Արդէն երկու շաբաթ է որ մենք մեր մօրքին վրայ կը զգանք Սովետ-Ատրպեյճանական դաւադրուած ծրագիր մը որու նպատակն է պարպել Ղարաբաղը իր Հայազգի բնակիչներէն, փոխելու համար այդ պատմական շրջանի բնակչային համեմատութիւնը:

Պր. Նախաբահ, ինչպէս ձեր կողմէն ըսուած է, " Glasnost "ի հիմնական սկզբունքներէն մէկը այն է որ սխալ է ոյժ գործածել քաղաքական հարցեր լուծելու համար: Բայց Ղարաբաղի եւ Հայաստանի մէջ ձեր հրահանգած ռազմական գործադրութիւններով դուք կը թաթաւեք ձեր բոլոր նուաճումներն ու խոստումները Հայկական արիւնով: Քաղաքական գետնի վրայ բանակցութիւններու յոյսերը այլեւս վերացած են եւ վայրագ նուաճումներու ու յուսահատութեան քաղաքականութիւնն է որ կը տիրէ:

Մենք կը պահանջենք որ ամմիջապէս դադրեցունք բոլոր զինուորական վայրագութիւնները որոնք կ'իրագործուին Հայաստանի եւ Ղարաբաղի դէմ Սովետական Ներքին Գործոց զօրքերու եւ Ազերի խուժաններու կողմէ:

Մենք կ'ակնկալենք Սովետական կառավարութենէն որ բացայայտ կերպով յայտարարէ որ Ղարաբաղի Հայութեան բռնի տեղահանութիւններով եւ բնակչութեան տեղափոխութիւններով զաղտնի ծրագիր մը չունի մարզի բնակչային համեմատութիւնը փոխելու:

Մենք լիայոյս ենք որ Ղարաբաղի բնակիչներուն առիթը պիտի տրուի իրենց սահմանադրական իրաւունքներէն օգտուելու եւ իրենց ապագան որոշելու, համրաքուէով եւ առանց բռնի օրէնքներու:

Մենք կը պահանջենք Սովետական Միութենէն որ յարգէ իր միջազգային օրէնքներն ու սահմանադրութեան սկզբունքները իր քաղաքացիներու կեանքն ու գոյքերը ապահովելով:

Հայկական սփիւռքը իր բոլոր ոյժերով կապի մէջ մտած է Միջազգային կազմակերպութիւններու եւ աշխարհի ղեկավարներու հետ, օգնութիւն խնդրելով Ղարաբաղի Հայութեան համար որոնք կը սպառնայ կազմալուծման վտանգը:

Կ'աղօթենք Աստուծոյ որ օգնէ Սովետական Միութեան մէջ գտնուող ժողովուրդներուն որոնք կը պայքարին իրենց ապագան կողմնորոշելու համար այս տագնապալի օրերուն:

Մենք վստահ ենք որ խաղաղութիւնը, արդարութիւնը եւ սահմանադրական սկզբունքները վերջապէս պիտի տիրեն երկրէն մերս, եւ Ղարաբաղի ու Հայաստանի արիւնահեղութիւններուն վերջ պիտի տրուի: